

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมา และ ความสำคัญของปัญหา

ลักษณะสำคัญของการดำเนินชีวิตตามหลักทางสายกลางในพระพุทธศาสนา มุ่งความพอดีหรือความสมดุล โดยไม่สุดโต่งเอียงทางด้านทรมานตน หรือเอียงทางเป็นทาสและถูกครอบงำโดยกามสุข ในแง่การบริโภคเน้นบริโภคตามทางสายกลาง ไม่สุดโต่งด้านการบริโภคเพื่อสนองความอยากหรือความต้องการที่ไม่รู้จักจบ จนถึงขั้นทำร้ายตนเองเบียดเบียนผู้อื่น เพื่อแย่งชิงสิ่งบริโภคเพื่อตน จนทำให้สังคมเกิดปัญหา ในทางพุทธศาสนาจะมีหลักของความพอดีคือมีปัญญาและฉันทะเข้ามาเกี่ยวข้องในพฤติกรรมทางทุกอย่างซึ่งทำให้เกิดความพอใจ ขณะเดียวกันก็มีความพอดีเกิดขึ้น โดยที่ความพอดีก็คือการได้สนองต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เกิดความสุขความพอใจที่ได้คุณภาพชีวิตขึ้นมา และไม่เบียดเบียนตนเองและไม่เบียดเบียนผู้อื่น ส่งเสริมความสุขทางสังคม ด้วยการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่ทำลายคุณภาพชีวิตตนและไม่ทำลายคุณภาพชีวิตผู้อื่นซึ่งเป็นการไม่เบียดเบียนสังคมและสภาพแวดล้อมไม่ทำลายระบบนิเวศ ไม่เบียดเบียนกันนี้ จะทำให้เกิดความประสานกลมกลืนหรือความสมดุล เป็นความเกื้อกูลกันและกันระหว่างองค์ประกอบทั้งหลายที่ส่งเสริมการดำรงอยู่อย่างมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตไม่ว่าจะเป็นเป็นความสมดุลระหว่าง กายภาพ สังคม อารมณ์^๑ และสติปัญญารู้คิด ไม่ว่าจะเป็นความสมดุลระหว่างสุขภาวะของตนเองและผู้อื่น ความสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตนและของสังคมโดยรวม ตลอดถึงความสมดุลระหว่างมนุษย์และระบบนิเวศแวดล้อม

การดำเนินชีวิตพอดีหรือมีความสมดุลดังกล่าวเป็นการดำเนินชีวิตด้วยปัญญาแบบฉันทะไม่ใช่อำนาจการดำเนินชีวิตตามอวิชชา^๒ ปัญญาก็ทำให้รู้จักว่าอะไรเป็นประโยชน์ อะไรเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดคุณภาพชีวิตรู้ว่าอะไรทำให้เกิดโทษความรู้อะไรเป็นคุณภาพชีวิตหรือเป็นคุณค่าชีวิตก็จะเกิดความต้องการในสิ่งที่เป็นคุณภาพชีวิตที่เรียกว่าฉันทะ^๓ หรือธรรมฉันทะ^๔ บางทีเรียกว่ากุศลฉันทะ

คุณธรรมเหล่านี้จะส่งเสริมการมีคุณภาพชีวิต เพราะส่งเสริมให้มีการพัฒนาตนหรือพัฒนาปัญญายิ่งขึ้น ไม่พึงพอใจอยู่แค่การได้เสพส แต่มีความพึงพอใจต่อการได้คุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องกันไป คือ เมื่อบุคคลมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น ปัญญาพัฒนามากขึ้น มีความเจริญมีคุณภาพทางปัญญามากขึ้น ความต้องการก็มาอยู่ที่ตัวคุณภาพชีวิตมากขึ้น และความพึงพอใจก็มาอยู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตมากขึ้น

อย่างไรก็ตามในชีวิตของปุถุชน โดยเฉพาะคนในสังคมปัจจุบันความต้องการ ๒ อย่างนี้ขัดกันบ่อยๆ และก็ปรากฏว่าความต้องการฝ่ายต้นหากมักจะได้รับชัยชนะไปทั่วโลก คนปัจจุบันจึงบริโภคสิ่งต่างๆหรือความพึงพอใจแค่พอใจ แค่เสพสอ่อย โดยเฉพาะผู้ที่ไร้การศึกษาแม้แต่จะเสพสอ่อยอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพชีวิต และยิ่งมุ่งแต่จะเสพก็ย่อมมีทางที่จะใช้จ่าย

^๑ ฦ.ปญ.จก. ๒๔/๗๘/๑๒๑.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๑๙.

^๓ ฦ.ทสก ๒๔/๗๘/๒๑๕.

^๔ ฦ.ทสก ๒๔/๗๘/๒๑๕.

สิ้นเปลืองเงินทองมาก เพราะของที่ทำให้เสพรสอร่อยอาจจะต้องราคาแพงมาก เพราะต้องปรุงหรือผลิต แต่งสีกลิ่นรส และทำให้โก้เก๋สวยงาม ต้องย้วยความต้องการ ซึ่งอาจจะต้องมีการโฆษณา อีกประการหนึ่งสิ่งของที่เสฟเพื่อสนองตัณหาหรือความอยากเสพรส มักมีพิษอันเกิดจากการปรุงแต่งโดยไม่รู้ ยิ่งกว่านั้นการกินโดยมุ่งแต่จะเสพรส ก็มักทำให้กินเกินประมาณ เป็นโทษต่อร่างกายเข้าไปอีก และกลายเป็นทำให้มีการแย่งชิงเบียดตำแหน่งชีวิตให้เกิดความสมดุลงค์ หลักธรรมที่ปรากฏในธุดงค์วัตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักแห่งความสันโดษและหลักแห่งความสำนึกสมาทานเพื่อที่จะดำเนินชีวิต ควบคุมตนเองไม่ให้ตกไปในกระแสแห่งบริโภคนิยมที่สุดโต่งส่งเสริมความสันโดษ การควบคุมชีวิตด้วย กระแสแห่งปัญญาและฉันทะจึงมีความจำเป็น

ผู้วิจัยจึงใคร่ที่จะศึกษาวิเคราะห์หลักสำคัญของธุดงค์วัตรและหลักธรรมความสันโดษ มี โครงสร้างและหลักปฏิบัติในทิศทางเดียวกับคำที่ใช้ในสามัญชนทั่วไปไม่ว่าจะเป็น “ความเรียบง่าย” “ความพอเพียง” และรวมไปถึงสิ่งที่ควรจะน้อมนำมาทำตามให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันก็คือ “ความประหยัด” โดยทำการสมาทาน “การออกจากสิ่งไม่จำเป็น” และหลักธรรมที่เกี่ยวข้องและเป็น ไขว้พ้องของสันโดษ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการดำเนินชีวิตที่มีของคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน โดยเฉพาะอย่าง บุคคลที่ใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางกระแสวัตถุนิยม โดยมีเป้าหมายที่จะศึกษาความเป็นไปได้ ความ เหมาะสมของการใช้ชีวิตในโครงสร้างเดียวกับหลักธุดงค์วัตร ในระดับต่างๆ โดยมีกรอบแนวคิด พื้นฐานว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรม หรือธรรมชาติที่เป็นสากล เหมาะกับทุกชนชั้น ระดับซึ่งหมายความว่าหลักธรรมใดหลักธรรมหนึ่งน่าจะสามารถนำประยุกต์ใช้ได้กับรูปแบบชีวิตของ บุคคลในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งพระภิกษุสามเณรและ อุบาสก อุบาสิกา เพื่อเป็นแบบอย่างในการดำเนิน ชีวิต

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาระดับการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักธุดงค์วัตรและระดับคุณภาพ ชีวิตของบุคลากร บริษัท เบตเตอร์เวย์ (ประเทศไทย) จำกัด

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความแตกต่างในระดับการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักธุดงค์วัตร และคุณภาพชีวิตของบุคลากร จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักธุดงค์ วัตร เพื่อเทียบผลคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑) หลักธุดงค์วัตรที่นำมาประยุกต์นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของบุคลากรอัน ได้แก่ หลักสันโดษ เป็นต้น

๒) เพื่อเป็นการชี้วัดคุณภาพชีวิตที่ดีที่มีส่วนจากผลของหลักธุดงค์วัตร

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ บุคลากรของบริษัท เบตเตอร์เวย์ (ประเทศไทย) จำกัด ทำการสุ่ม ตัวอย่างทุกระดับในองค์กรระดับต่างๆ จำนวน ๓๐๐ คน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑) ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน ประสบการณ์การทำงาน และศาสนา

๒) ตัวแปรตาม ได้แก่ คุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนไปใน ๔ ด้านคือ

- ก. คุณภาพชีวิตทางกายภาพ (Physical Development)
- ข. คุณภาพชีวิตทางสังคม (Social Development)
- ค. คุณภาพชีวิตทางอารมณ์ (Emotional Development)
- ง. คุณภาพชีวิตทางสติปัญญา (Cognitive Development)

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ เพื่อทราบระดับการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักธุดงค์วัตรและระดับคุณภาพชีวิตในปัจจุบัน

๑.๔.๒ เพื่อทราบความแตกต่างในระดับการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักธุดงค์วัตรและระดับคุณภาพชีวิตของบุคคลากรกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามข้อมูล

๑.๔.๓ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักธุดงค์วัตรและคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ **หลักธุดงค์วัตร** หมายถึง หลักธรรมที่สนับสนุนการปฏิบัติด้วยความมักน้อย สันโดษ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักธุดงค์วัตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสันโดษ ความยินดีพอใจด้วยปัจจัยความพอมีพอได้ รู้จักอ้อมรู้จักพอไม่ปรารถนาในสิ่งที่ตนพึงได้ ยินดีพอแก่ร่างกายสุขภาพเหมาะสมกับตนควรแก่ฐานะแลหลักการสมาทานหรือความสมัครใจที่จะประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นอุบายขัดเกลากิเลส ช่วยให้กุศลธรรมเกิดขึ้นอนุศลกรรมเสื่อม

๑.๕.๒ **การดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธุดงค์วัตร** หมายถึง การดำรงชีวิตที่มีความสันโดษ พอเพียงและมีเหตุผลเป็นการดำเนินชีวิตที่ประกอบด้วยปัญญาและฉันทะมุ่งความพอดี ความสมดุล ในการได้สนองต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือคุณค่าของชีวิตอย่างสมเหตุสมผล

- ๑) การดำเนินชีวิตสอดคล้องกับหลักธุดงค์วัตรด้านเศรษฐกิจ
- ๒) การดำเนินชีวิตสอดคล้องกับหลักธุดงค์วัตรด้านครอบครัว
- ๓) การดำเนินชีวิตสอดคล้องกับหลักธุดงค์วัตรด้านจิตใจ

๑.๕.๓ **คุณภาพชีวิต** หมายถึง คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย ด้านความประพฤติ การอยู่ร่วมกัน คุณภาพทางอารมณ์จิตใจและคุณภาพชีวิตด้านรู้คิดปัญญาเข้าใจสิ่งต่างๆ และปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆอย่างมีเหตุผล ซึ่งประกอบด้วยคุณภาพชีวิต ๔ ด้าน

- ๑) คุณภาพชีวิตทางกาย (Physical Development)
- ๒) คุณภาพชีวิตทางสังคม (Social Development)
- ๓) คุณภาพชีวิตทางอารมณ์ (Emotional Development)
- ๔) คุณภาพชีวิตทางสติปัญญา (Cognitive Development)

๑.๕.๔ บุคลากร หมายถึง บุคคลที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมายหรือมีการปฏิบัติงานในหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานใดๆที่ได้รับการมอบหมายให้มีความรับผิดชอบอยู่ในส่วนงานนั้นๆ ดังได้ปรากฏอยู่ในทุกสาขาอาชีพ

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๖.๑ ทำให้เข้าใจระดับการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักธุดงค์วัตรและระดับคุณภาพชีวิตของคฤหัสถ์ : กรณีศึกษาบุคลากร บริษัท เบตเตอร์เวย์ (ประเทศไทย) จำกัด

๑.๖.๒ ทำให้เข้าใจความแตกต่างในระดับการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักธุดงค์วัตร และคุณภาพชีวิตของคฤหัสถ์ จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

๑.๖.๓ ทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างระดับการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักธุดงค์วัตร กับคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ